

Владимир Кривошејев

Недељко В. Радосављевић, СТАРА ЦРКВА У МИЛИЧИНИЦИ – КЊИГА ПРИХОДА И РАСХОДА 1846-1863, Историјски институт и Међуопштински историјски архив Ваљево, Београд – Ваљево 2012

У трагањима за непролазним вредностима прошлости историчари су покаткад принуђени да и мимо своје воље запостављају разнородну изворну грађу која је расута по различитим приватним збиркама. Будући да се налази изван институционализованих система заштите, њено проучавање је отежано, а у пракси често и онемогућено. Међу такве изворе спадају и различити документи црквене провинијенције. После Другог светског рата, са преносом ингеренција везаних за брачно право са црквених на државне органе, из многих цркава су преузете црквене матичне књиге, док је остали документациони материјал остао на месту настанка, да би са протоком времена и губитком употребне функције престајала и брига о њему. Тако су нетрагом нестали многи извори који би могли да нам помогну да се из непрозирних велова прошлости извуку драгоцене информације. Ипак, ретки документи бивају сачувани, проучени и објављивањем учињени приступачним широкој читалачкој публици. Један од њих је и рукопис књиге прихода настао при цркви у ваљевском селу Миличаница у периоду од 1846. до 1863. године.

Поменути документ је приликом теренских истраживања спроведених 1952. и 1953. године пронашао и сачувао Радивоје Љубинковић. Љубазношћу његових наследника до овог документа је дошао др Недељко Ра-

досављевић и приредио га за штампу. Књига са насловом *Стара црква у Миличаница – књига прихода и расхода 1846 - 1863* објављена је 2012. године у заједничком издању Историјског института из Београда и Међуопштинског историјског архива Ваљево. У њој су, на 154 странице, презентоване колорне фототипске копије оригиналног документа, као и његов транскрипт, припремљен сходно савременим методама објављивања историјске грађе. Уз стручну, критичку преданост занату историчара, исказану у припреми оригиналног текста за објављивање, аутор је додатни квалитет наведеном издању дао и изградом неопходног научног пратећег апарата, као и дескриптивним приступом основној теми и њеним ширим контекстима.

У уводном делу књиге Радосављевић је укратко, а на основу релевантне стручне литературе и ретких доступних историјских извора, презентовао историјат цркве брвнаре из села Миличаница подигнуте на почетку последње деценије 18. века, непосредно по потписивању Свиштовског мира, указујући уз пут и на недоумицу везану за питање да ли је у Миличници црква постојала и у ранијим периодима. Ту се аутор зналачки, и са мером, осврће и на општу грађевинску праксу неимара тога времена везану за изградњу цркви брвнара, као и на политичке и црквене при-

лике у Србији. У даљем тексту се пред читаоце и истраживаче износе основне карактеристике сачуваног документа, а затим и зналачка синтеза његовог садржаја. На крају књиге, уз резиме на енглеском језику, речник страних и мање познатих речи и списак коришћених извора и литературе, аутор је припремио и презентовао и регистре личних имена, географских појмова и институција.

Докумен приређен у наведеном издању састоји се од седамнаест годишњих аката књиге прихода вођених за фискални период од 1. новембра једне, до 30. октобра наредне године. На крају сваког фискалног периода, ради сумирања актуелног финансијског стања вршена је завршна рекапитулација у којој је збиру претходно појединачно приказаних различитих приходних ставки додавана суфицитна сума пренета из ранијег периода, а потом је укупна маса умањена за збирну суму расхода из конкретне године. Тиме је исказиван суфицит који пренет у наредну фискалну годину. Такав „завршни рачун“ својим потписима и печатима оверавали су представници црквене општине, али и представници световне власти: председник Примитељственог суда или председник општине и срески начелник или његов представник. Поред овере завршног обрачуна, у више случајева њихови потписи су значили и верификацију одлуке да се укупна суфицитна маса, или један њен део, да као позајмица „под камату“, која је представљала додатни извор прихода. На основу оваквог начина пословања приходи цркве у Миличиници су се перманентно повећавали, тако да су од 534,32 гроша из 1846/47 достигли суму од 3.536,28 гроша на крају 1862/63. године. Са друге стране годишњи расходи су увек били знатно мањи од прихода.

Током 1849/50 су износили само 20,28 гроша, што је чинило једва 3,23% у односу на 627,21 гроша прихода из те године, а било је и година без исказаних расхода, док је убедљиво највећи расход од 1.921,32 гроша, за који је морало да се тражи посебно одобрење Конзисторијума шабачке епархије, што је и назначено у документу, начињен 1858/59, представљао 80% прихода из тог обрачунског периода. Захваљујући оваквом односу, уз стално преношење суфицита, у седамнаестогодишњем периоду се укупна маса новчане имовине цркве у Миличиници повећала за више од дванаест пута – са 2.250,34 на 27.403,47 гроша

Што се тиче саме природе објављеног документа, уочава се да је у ствари реч о „књизи прихода“, а не „књизи прихода и расхода“. Наиме у њему су по месецима, прецизно, приказивани само приходи. Начин њиховог исказивања је одређеним годинама био појединачан, уношењем сваког конкретног прихода, а у другим периодима збиран, али опет разврстани сходно врсти. Временом, број „приходних конта“ се повећавао, тако да је веома уочљива дивезификација приходних основа. Тако се, поред уобичајених црквених прихода („од таса“, „од зејтина“, „од воска“, „од звона“) и већ помињаних прихода од камате на позајмицу новца, срећу и приходи од закупа земље, „од млина“, издавања механе, издавања места за вашарске тезге и сл. Са друге стране, у овом документу расходи уопште нису исказивани. Они се срећу само при изради завршне годишње рекапитулације, и то у укупном збиру, са знаком: „Расход“, „Расходи за текућу годину“, „Расхода је учинила црква“, или, мало конкретније, али опет без спецификације: „Расхода за просфоре и потребе цркве“ и „Расхода у просфоре, восак, нож за сечење просфоре,

књигу зовом Србљак и куповину свећа“. Значи, расходи нису евидентирани у овом документу, што отвара питање на основу чега је вршена њихова годишња рекапитулација. Пошто су, како смо већ видели, били знатно мањи од прихода, могуће је да се начин њиховог меморисања сводио на прикупљање признаница, на шта указује звршна белешка из фискалне 1862/63. године: „Расход по гласу под у каси 9 комада стојећих квита“, а евентуално је повремено вођен и посебан документ, на шта би могла да укаже назнака у сумирању за 1859/60. годину: „Расхода по протоколу“.

Све у свему, критичко издање овог рукописног документа представља велики допринос националној историографији. Оно додатно указује на већ познате чињенице да на први поглед штура „рачуноводствена“ акта, настала из реалних, свакодневних потреба, без намере да сведоче о своме времену, могу да представљају прворазредне историјске изворе који нам откривају различите аспекте прошлога живота. Зато можемо да пожелимо да се што више оваквих докумената спасе од заборава у учини доступним широј читалачкој публици.